

ASPECTE CROMATICE CU IMPACT ASUPRA DETERMINĂRII OCUPAȚIONALE A PERSONAJELOR DIN ROMANUL “ROȘU ȘI NEGRU” DE STENDHAL

Gheorghită Ana, USM

De-a lungul istoriei umane, fiecare culoare a acumulat o semnificație aparte care, în funcție de timp și de mediu – geografic, etnic, profesional etc. – a evoluat, deseori pe direcții neașteptate și surprinzătoare. Una dintre acestea ar putea fi și sfera ocupațională, cea a profesiilor practicate de către personajele literare. Julien Sorel, protagonistul romanului *Roșu și Negru* de Stendhal, se află în fața alegerii între două tipuri de cariere, care l-ar putea lansa în înalta societate: cea ecleziastică, reprezentată prin sutana neagră, și cea militară, simbolizată prin uniforma roșie. De asemenea, pe parcursul romanului atestăm numeroase situații, în care prezența unei anumite culori în ambianțe specifice influențează atât perceperea de către personajul respectiv a situației date, cât și destinul acestuia în ansamblu. Semnificația scenelor, care încadrează acțiunea romanului, se intensifică pe măsură ce sunt subordonate scopului urmărit de autor – cel de a explica tragismul destinului lui Julien Sorel.

Cuvinte - cheie: *ocupație, profesie, societate, culoare, scenă, symbolism cromatic.*

Symbolismul cromatic este important atât în viața cotidiană, cât și în domeniul artelor, inclusiv în literatură, și asta datorită încărcăturii emoționale suplimentare pe care o comportă. Așa cum, de-a lungul istoriei umane, fiecare culoare a acumulat o semnificație aparte care, în funcție de timp și de mediu – geografic, etnic, profesional etc. – a evoluat, deseori pe direcții neașteptate și surprinzătoare, putem vorbi despre o energie aparte, emanată de aceasta și receptată de beneficiar, fie că este vorba despre un consumator de artă conștient, versat, instruit sau despre unul ocazional, spontan și mai puțin pregătit să descifreze sensuri ascunse. De aici și impactul diferit exercitat asupra sferelor vizate. Una dintre acestea ar putea fi și sfera ocupațională, cea a profesiilor practicate de către personajele literare, dacă e să ne referim la domeniul care ne interesează în contextul dat.

Pentru a facilita interpretarea și rolul culorilor în romanul *Roșu și Negru* de Stendhal, este necesar să realizăm o incursiune în istoricul utilizării culorilor în domeniul determinării ocupaționale. Cercetătorul francez Michel Pastoureau propune niște definiții sau caracteristici ale noțiunii de culoare în universalitatea sa: „Culoarea este un fapt de societate; (...) societatea este cea care „face” culoarea, cea care-i dă definițiile și semnificațiile, care-i construiește codurile și valorile. Problemele culorii sunt întotdeauna probleme sociale” [5, p. 11]. Pe de altă parte, culoarea reprezintă un teren transdocumentar și transdisciplinar. Prima funcție a culorii este cea de a clasa, a marca, a proclama, a asocia sau a contrapune. Astfel, în epoca medievală, dar și în cea a lui Stendhal, culoarea servea drept semn distinctiv, emblemă obligatorie, marcă infailibilă sau însemn discriminatoriu, care desemna categoriile de excluși sau damnați: albul și negrul îi vizau pe mizerabili și infirmi, roșul – pe călăi și femei ușoare, galbenul – pe sperjuri,eretici și semiți, verzele (luat aparte sau în asociație cu galbenul) – pe muzicieni, jonglori, bufoni sau nebuni. De asemenea, în epoca medievală statutul social al unei persoane și profesia ei puteau fi identificate în funcție de culoarea hainelor pe care le purta. Astfel, nobilimea se îmbrăca în roșu, țăranii purtau, de regulă, culorile maro și gri, iar bancherii și mica nobilime erau îmbrăcați în verde.

Este de subliniat faptul că primul gen de literatură cu elemente ale simbolisticii cromatice sunt romanele cavalerești, autorii acestora inventând steme și blazoane pertinente ale personajelor, astfel luând naștere o heraldică literară. Codul culorilor este, deci, recurent și semnificativ: astfel, un cavaler negru este un personaj de prim-plan (de ex., Tristan), care își ascunde identitatea și este animat de cele mai bune intenții; un cavaler roșu este ostil eroului, fiind trădător sau nefast; un cavaler alb este de partea binelui, dând sfaturi înțelepte; un cavaler verde este tânăr, recent consacrat, insolent, fiind cauza dezordinilor; cavalerii galbeni sau aurii sunt rari, iar cei albaștri – inexistenți [4, p. 50]. În ce privește personajul stendhalian, Julien Sorel

din romanul *Roșu și Negru*, acesta se află în fața alegerii între două tipuri de cariere, care l-ar putea lansa în înalta societate: cea ecleziastică, reprezentată prin sutana neagră, și cea militară, simbolizată prin uniforma roșie. De asemenea, pe parcursul romanului atestăm numeroase situații, în care prezența unei anumite culori în ambianțe specifice va influența atât perceperea de către personajul respectiv a situației date, cât și destinul acestuia în ansamblu.

În romanul său, Stendhal creează caracterul complex al lui Julien Sorel, tânăr a cărui întreagă viață depinde de condițiile istorice ale Franței din timpul Restaurației și care declară război societății, remarcabilă prin ostilitatea ce i-o demonstrează cu diferite ocazii. Pe parcursul întregii acțiuni a romanului, Stendhal studiază evoluția umană și ideologică a lui Sorel. El insistă asupra contradicțiilor dintre Julien, plebeul, și dorința sa de a-și face o carieră în societatea aristocratică [1, p. 311].

Depășind limitele tipului uman creat de Stendhal, vom încerca în continuare să stabilim corelația dintre preferințele ocupaționale ale acestuia și titlul enigmatic al romanului. Stendhal, la rândul său, nu a explicat niciodată de ce i-a dat respectivul titlu romanului său – *Roșu și Negru*. Cei care au furnizat numeroasele explicații în acest sens au fost criticii literari, deseori intrând în contradicții reciproce. Este, totuși, evident că acest titlu ar trebui să aibă un raport cu esența conținutală a romanului, să caracterizeze explicit și fără echivoc destinul eroului principal, precum și epoca ce l-a predeterminat.

În imaginația sa de plebeu, istoria epocii napoleoniene s-a transformat într-o epocă semi-legendară, favorabilă pentru cei care nu aveau nici titluri de noblețe, nici bani. Fiecare adolescent avea, atunci, posibilitatea de a-și construi o carieră, doar cu o singură condiție – de a fi inteligent, curajos și energic. Aceste posibilități au dispărut odată cu epoca Burbonilor. Toate căile, cu excepția celei ecleziastice, erau închise pentru cei care nu aparțineau aristocrației sau burgheziei superioare. Acesta este motivul pentru care tânărul Sorel decide să devină slujitor ecleziastic. În acest context poate fi menționată explicația plauzibilă oferită de Stendhal însuși: Roșul ar semnifica faptul că, venit pe lume mai devreme, Julien Sorel ar fi fost soldat, însă în epoca în care a trăit, circumstanțele nu i-au lăsat altă alegere decât să devină preot: de aici și Negrul [2, p. 271].

Dacă e să privim dincolo de limitele titlului, pe parcursul romanului atestăm mai multe episoade, în care figurează culorile și care au o funcție nu mai puțin simbolică decât însuși titlul. Astfel, la începutul romanului, descoperim o scenă "roșie", în care Julien este avertizat de destinul său. Intrând în biserică, înainte de prima sa vizită la primar, dl de Rênal, el vede un fragment de ziar, uitat pe o bancă. Îl citește: "Detalii despre execuția și ultimele momente ale lui Louis Jenrel, executat la Besançon...". Ieșind din biserică, Julien are viziunea halucinantă a sângelui de lângă aghesmătar; în realitate, nu era decât aghesma vârstă pe jos, pe care reflecția draperiilor roșii din ferestre o făcea să semene cu o băltoacă de sânge. În plus, protagonistul observă asemănarea izbitoare dintre numele condamnatului și numele său. Astfel, în penultimele capitole ale operei, atestăm descrierea crimei lui Julien Sorel. În biserica din Verrières, Julien comite o vărsare de sânge, trăgând asupra dnei de Rênal. La fel de sugestivă este culoarea roșie și atunci când întruchipează iminența pedepsei, exprimată de călăul de la finele romanului, deci și de execuția, moartea ce vin odată cu el [3, p. 101].

În cazul culorii negre, utilizarea acesteia are o tradiție mult mai îndelungată. Pe parcursul istoriei, Negrul obține o dublă conotație: morală – reprezintă vestimentația oamenilor bisericii, a deținătorilor de funcții importante, pentru ei fiind o culoare demnă și integră, care exprimă dimensiunea virtuții; regală – este culoarea purtată frecvent de monarhi. Negrul se manifestă pe scară largă: în domeniul legilor somptuare, textelor literare, creațiilor artistice, statutelor și regulamentelor de bresle. Legiștii, juriștii și magistrații manifestau o atracție deosebită pentru această culoare, negrul deja nemaifiind conceput ca infernal sau nefast, ci ca auster și virtuos, semnificând autoritatea publică, legea, dreptul și administrația, în curs de afirmare la acea epocă, precum și cadrele universitare; negrul devine, deci, semnul distinctiv al unui statut particular și al

unei morale civice. Ulterior, negustorii, bancherii și oamenii de finanțe sunt cei care adoptă această predilecție pentru negru [5, pp. 111-112].

Dacă revenim la romanul *Roșu și Negru* de Stendhal, remarcăm două scene "negre", care o au în centru pe Mathilde de La Mole în rochie de doliu. Într-un sens, Mathilde se mândrește cu viața sa nobilă; în Franța anului 1830 această calitate șubrezește vizibil și atunci trăirile sale se transpun în sfera vieții imateriale – în sufletul său ea trăiește pe timpurile Frondei sau ale Renașterii și poartă, o zi pe an, nu fără o oarecare ostentație, doliul strămoșului său Boniface de La Mole, care a cunoscut dublul privilegiu de a conspira împotriva regelui său și de a fi amantul reginei sale. Astfel, aceasta este prima dată când Julien, la începutul aflării sale în casa marchizului de La Mole, remarcă frumusețea Mathildei: "Într-adevăr, își spuse Julien, această rochie neagră face să strălucească și mai mult frumusețea taliei sale. Ea are o ținută de regină [6, p. 351]". A doua oară este atunci când autorul o prezintă pe Mathilde la funeraliile lui Julien Sorel ghilotinat.

În altă ordine de idei, Stendhal accentuează în repetate rânduri interpretarea dată de eroul romanului destinului său. Dacă ar fi trăit sub dominația lui Napoleon, ar fi putut îmbrățișa cariera militară și, cu riscul vieții sau al sângelui său, urca pe scara socială. În timpul Burbonilor, el nu are altă alegere decât statutul ecleziastic. „Negre” sunt mai multe scene din roman, în mod special cele din seminar, unde sute de tineri, privați de dreptul opțiunii, asemeni lui Julien Sorel, își îmbrățișează „negrul” destin [3, p. 138]. Capitolele în care autorul descrie viața protagonistului la seminarul din Besançon reprezintă o severă satiră a educației tinerilor preoți. Ignoranța, ipocrizia și egoismul sunt cele trei pietre de temelie ale acestei educații. În timpul aflării sale la seminar, Julien nu-și putea stăpâni aversiunea față de seminariști, colegii săi, băieți inculți care îl detestau și ei, la rândul lor, tocmai pentru că era diferit. Autorul începe să mediteze asupra destinului lui Julien, al altor seminariști și, implicit, asupra condițiilor sociale, în care s-a format psihologia acestor tineri ghinionști. Julien „evadează” din seminar ajutat fiind de oferta marchizului de La Mole, care îi propune să lucreze la el în calitate de secretar.

Semnificația scenelor, care încadrează acțiunea romanului, se intensifică pe măsură ce sunt subordonate scopului urmărit de autor – cel de a explica tragismul destinului lui Julien Sorel. Nu este o țintă ușor de atins, astfel încât pare firesc ca autorul să recurgă la diversificarea mijloacelor artistice și nonartistice, care i-ar veni în ajutor în această misiune emblematică. Culorile și sensurile ascunse în ele constituie unul dintre aceste mijloace, care își îndeplinesc cu brio funcția de a aprofunda trăirile cititorului pe parcursul întregului roman – de la titlu și până la ultimul cuvânt din misterioasa operă literară.

Referințe bibliografice:

1. ECHELARD, Michel (1984) – *Histoire de la littérature en France au XIXe siècle*, Paris, Hatier, 546 p.
2. MARTINEAU, Henri (1951) – *L'œuvre de Stendhal. Histoire de ses livres et de sa pensée*, Paris, Albin Michel, 635 p.
3. MOUILLAUD, Geneviève (1973) – *Le Rouge et le Noir de Stendhal, le roman du possible*, Paris, Larousse, 284 p.
4. PASTOUREAU, Michel (2006) – *Albastru. Istoria unei culori*, Chișinău, Cartier, 232 p.
5. PASTOUREAU, Michel (2012) – *Negru. Istoria unei culori*, Chișinău, Cartier, 252 p.
6. STENDHAL (1968) – *Roșu și Negru (Cronica anului 1830)*, București, Ed. Pentru Literatura Universală: colecția *Clasicii Literaturii Universale*, 528 p.